

ДВЕ ЗБИРКИ ОД АФОРИЗМИ НА ЦИНОТ

1. Одржувајќи доста живи врски со Друштвото српске словености од Белград, нашиот познат преродбенски борец и учител Јордан Хаџи Константинов-Цинот, во текот на една деценија и повеќе, испраќал до Друштвото разни старини: книжевно-историски споменици, ретки книги и ракописи, нумизматички материјали и др. Покрај тоа Цинот испраќал и такви текстови од стари споменици што се, под неговото име, и печатени во органот на друштвото, во Гласникот¹⁾. До Друштвото српске словености Цинот испраќал и разни описи на поедини манастири и краишта од Македонија, кои всушност претставуваат продолжеток на неговите дописи што се печатеа, главно, во Цариградски вестник. Заедно со овие, Цинот испраќал до управата на Друштвото и некои свои лични творби, дела пишувани со книжевна амбиција. Слични лични творби Цинот беше публикувал порано во Цариградски вестник, а подоцна — освен во овој лист — и во други листови. Но ваквите „поетични“ творби на Цинот не биле интересантни за научното Друштво српске словености, коешто, како научно, си имало свои одредени задачи, така што овие творби на Цинот се испраќаат право во архивата на Друштвото. Таму ги најдов и јас и отаму ги извлеков и две од нив имам можност веќе да ги публикувам: едната во расправата Една необјавена стихотворба на Јордан Хаџи Константинов-Цинот²⁾, а втората во студијата Драмските обиди на Цинот³⁾.

Заедно со овие две лични „поетични“ творби на Цинот — како што ги нарекол секретарот на Друштвото српске словености — Цинот беше испратил до Друштвото и една збирка од „морални афоризми“, како што ја означил секретарот на Друштвото, известувајќи ја седницата на

1) Книга VII, стр. 174—177, книга VIII, стр. 131—148.

2) Нов ден, IV, 1948, бр. 6, стр. 59—68; препечатено во мојата книга Страници од македонската книжевност, Скопје, 1952, стр. 143—155;

3) Современост, Скопје, II, 1952, св. 7—8, стр. 70—94.

Друштвото, што се одржала на 18. II. 1857 година, за постигнатите материјали од Скопје, испратени од Цинот. Седницата на Друштвото реши овие материјали „да се оставе у хартиѐ“, — во архивата.

2. Во овој прилог ја објавувам оваа збирка од „морални афоризми“, што, во архивата на Друштвото, е додадена кон бројот 29 за 1857 година. — Во истата архива најдов уште една, поголема, збирка од слични афоризми на Цинот. Оваа збирка тој беше ја испратил до Друштвото порано и таа е сега сојузена кон бројот 64 за 1856 година.

За своето време, и за Македонија, човек многу начитан, и повеќе, човек намачуван од страна на сите можни владики и калуѓери, од разни трговци („Болгари“, „гркомани, Цинцари и др.) и од власта, — Цинот имал можност уште во првиот период од својот живот (којшто е најактивен период во неговиот живот и зафаќа време до неговото испраќање во прогонство, 1860, година) да се истакне меѓу своите сограѓани (во Велес, Скопје и по другите места на Македонија) со своето знаење, со својата начитаност, со својата речитост и филозофија. Снабден, како ретко кој во Македонија од тоа време, со разноврсна литература, тој имал можност многу да чита и да размислува за животот, за животната филозофија, за односот меѓу луѓето, за потребата народот да се просветува на народен, мајчин јазик. За сето ова Цинот, несомнено, разговарал не само со своите ученици, туку и со родителите на истите и со останатите сограѓани, што имале волја да го слушаат, било во приликите кога држел проповеди, било кога ги организирал — и ги изведувал своите драмски обиди, било кога дискутирал со нив во „Славјанскиот дом“ — во читалиштето во Скопје, или инаку. Природно, Цинот најголем дел од своето време бил зафатен со своите омилени и искрени пријатели: разните филозофи и писатели од најстарите, класични времиња, до неговото време, со нивните дела, што ги читал и пречитувал, правејќи разни забелешки на маргините. Од делата на саканите писатели Цинот се учел за многу нешто, и тоа му биле патеводители во акцијата и во животот, утешители во маките и стралањата. „... Аристидъ праведный учиме какъ да терпимъ; Темистоклесь учиме да любимъ отечество наше; Сократъ наставляя ме въ благодравіе...“ пишува Цинот во една своја дописка, печатена во Цариградски вестник⁴⁾. И во други негови дописи, печатени и непечатени, среќаваме често низа длабоки мисли, навистина најчесто песимистички.

Неговата начитаност и животна искуство, неговите дела во корист на народното просветување, а против на-

⁴⁾ Бр. 24 од 10 јун 1861 година.

задноста, суеверието и простотата, неговите печатени дела, чинеа Џинот да ужива глас кај современиците не само на човек што согорува во работата за народното добро, туку да ужива и глас на филозоф! За тоа имаме едно сведоштво во една дописка печатена во Цариградски вестник, во којашто дописка се вели за Џинот дека тој е:

„Философъ Скопскій
Наш Тредяковскій . . .“⁵⁾

Зафаќајќи се со преведувањето и преработувањето на Доситеевата Ижица — во својата Таблица прваја⁶⁾, Џинот покажа дека ја сака убавата мисла на „српскиот Со-крат“ — Доситеј Обрадовиќ, кого и инаку високо го ценел, како што се гледа од некои негови искажувања по однос вредноста на Доситеј. Богатата библиотека на Џинот обилуваше со разни дела на класични автори и со творби на понови и современи писатели. Од остатоците на неговата библиотека (што била некогаш многу голема: според едно тврдење на Џинот тој имал 1500 книги — еден многу импозантен број за приватни библиотеки и во денешно време) се гледа дека тој имал, на разни јазици, такви дела во коишто можеме да ги бараме источниците на неговите афоризми. — Во првата збирка од афоризми, под еден афоризам, Џинот го покажува авторот: Стеиќ. Се работи, секако, за д-р Јован Стеиќ, еден од оснивачите на Друштво српске словесности, угледна личност во Србија и човек што се бавел со пишување такви дела со кои сакал на српскиот народ да му даде „наука за морална и телесна хигиена“, човек што бил верен следбеник на Доситеја Обрадовиќа. Во остатоците од библиотеката на Џинот запазена е една книга од Стеиќа. Тоа е делото: Огледи умне науке или забава за Разумъ и Срце, књига IV, Будим, 1836 година⁷⁾.

⁵⁾ *Ив. Д. Шишмановъ*, Наченки отъ руското влиание въ българската книжина, Български преглед, V, 9—10, стр. 148.

⁶⁾ *Проф. Х. Поленаковиќ*: Изворот на таблица прваја од Јордана Хаџи Константинов — Џинот, Нов ден, IV 1948, бр. 6, стр. 47—59; Страници од македонската книжевност, стр. 130—142.

⁷⁾ *Коста Дошен*, Славено — сербско училиште св. Георгија у Велесу, Летопис Матице српске, књ. 310, св. 1, стр. 202—217; *Д-р Георги Шойтрајанов*, Библиотеката на Јордан Хаџи Константинов Џинот, Годишен зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот — Скопје, кн. II, стр. 1—151; *Х. Поленаковиќ*: За библиотеката на Џинот, во истиот Годишен зборник, книга IV—6; за значењето на Стеиќевите дела пишува сега *Миодраг Појовиќ*: Књига слобода — прва књига штампана у Србији у XIX веку во делото: Једна песма и једна епоха, Београд, 1954, стр. 51—61.

Не ми е познато дали Џинот ги имал преостанатите книги од ова дело, што со разни наслови излезе во пет книги? Исто така не ми е познато токму од која книга на Стеика е искористена онаа мисла на Стеика, што ја имаме вклопено во првата збирка од афоризми. Тоа прашање, секако, влага во склопот на решавањето изворите на овие две збирки од афоризми, за што, во овој прилог, не мислам да зборувам. Исто така не мислам ни да ги цитирам овдека делата — што ги имаме запазено во библиотеката на Џинот — со коишто Џинот можел да се користи при формулирањето на своите афоризми. Нив може да ги види секој што се интересира за тоа од описите на библиотеката на Џинот.

Како што е случај и во останатите работи на Џинот (печатени и непечатени дописки и писма), и во овие збирки од афоризми внесени се низа автобиографски елементи, што го надополнуваат нашето знаење со нови податоци за „многострадалниот“ родољубец Јордан Хаџи-Константинов — Џинот, така што овие афоризми и од таа гледна точка претставуваат интересантен материјал.

Афоризмите на Џинот се објавуваат без какви да е измени.

3. На крајот се дава и по еден факсимил од обете збирки.

„Воздаша ми злая за Благая!“

Сладкѝ ми Брате!

„Друзи мои искренни мои
прямо мнѣ
приблизитася истинни.
И ближній мой отъ
далече мене сташи: и нуж-
дахуся ищущи душу мою,
и ищущи злая мнѣ, глаго-
лаху сустниа и лстив-
нымъ весь день научахуся.

Псал. XXXVII, 12, 13

Човекъ е роденъ да се мучи, да плаче, и на всякъ денъ да умира.

Човекъ човека яде пие и коските му изглодуе па и мозоко отъ малите коски ке му изсмошка (изцица).

Човекъ се горди, завиди, и ненавиди, лукавнуе и убива, тѣло и душа, тѣлото съ орудіе ножъ или пушка или сѣкира, а душата съ блудъ и погани мысли и помраченіе умно.

Човекъ лаже, ласка, клевети, и е неблагоприятенъ.

Човекъ чини добро, мисли добро, иска добро, люби Бога, почитуе людіето; човекъ чини зло, мисли зло, иска зло, люби дѣвола, почитуе злыте човецы.

Човекъ все мери съ мерило, а себе неке да се измери.

Човекъ тѣлото си мери да ли се е угоило, а душата, срдцето, умо, мыслата, языко брбливъ, неке да си ги измери.

Човекъ отъ работата дневна ноќе се починуе, а отъ злото наклоненіе неке да се отъ почини ни когдa.

Човекъ е непостоянъ. Човекъ е съ 18.000*) лица, съ 28.000 ушы, без очи, зашто што невиди проповедуе и осуждуе, а што види тоа все у чаршия е наредено; човекъ е постојанъ, зашто стој и чини упорство — инатъ — докле злото го стори, како крмакъ се бори.

Човекъ прво за себе мисли, па после 160 часа за Бога, и тоа докле го излаже, а калугеръ по седмъ дена мисли за себе, па после 683 дена мало нешто за Бога, зашто мисли за 200 шиника жито, за 14 вола, за 32 овцы съ ягненцы, за 250 руна волна, за 48 бачила да пројде за масть и сиръ, за 12000 јаца, за 80 мисири, за 39 гуски, за 60 патки, за 804 кокошки, за 300 шиника пченка мумуруска, за хилядо ока грахъ, за 364 ока лека — сочиво, за граоръ, бакла, урoвъ, расоль, кромидъ, прасъ, лукъ, и за 200 ведра вино, и 1000 ока ракия итд. итд. итд. после всичко зымо вино пелиначъ и топла ракия съ шекеръ ке пие, да Богу угоди. Христе Боже видиш ли отъ небото?! — види! види! —

Човекъ може да придобие сто хиляды пријатели, само ако може да гы гоцева и пој, а они можат да му ходатъ на негова свинска воля 800 години само онъ ако гы храни и пој съ вино и розоли, а исповедниците ке му допушчатъ на 24 пути да узимы тайнъ Божий въ една година, ако е блудникъ и убица и пияница, некъ се причести на святыи Ѳедоръ, зашто тоа блудство и убиство и пиянство съ нехотѣние го е направилъ, та не е ништо. И тој човекъ кои е ималъ сто хиляды пријатели, ако срећата му се преобрати въ несрећа, и пријателите ке се преобрадате да го хулатъ да

(страна 2)

го безчестатъ и да го оставатъ како брбушка на цецило.

Човекъ ако рече имамъ пријатели, онъ лаже.

Човекъ ако рече имамъ Бога, тебе да трпи.

Човекъ ако рече я самъ добръ, тебе да не лаже.

Човекъ ако рече я самъ паметенъ тебе никого да не осужди, да не похули, да не оскорби, и съ мера да говори и како крмакъ да се не бори.

Човекъ е произведенъ отъ чувство, човекъ е мошно мали створъ колку слачицно зрно, колку паужина, колку свилена буба, колку снегова грутка, колку огнена искра, најпосле колку една капка водица.

Човекъ треба да се чува и да молчи отъ човека и предъ човека. Човекъ да се не чува отъ волкъ и магаре, и предъ нихъ да не молчи. — Зашто отъ човека ако се не чувашъ онъ ке те изеде како волкъ, а ако не молчишъ онъ ке те познае да си магаре. — А ако се не чува отъ волко, онъ

*) Кон броевите Цинот имал обичај да става две вертикални цртички: „

не обитава при волцы, а ако не молчи предъ магарцы, треба да выка како магарецъ.

Човекъ треба добро да се влада, но съ добри човецы да се влада, а владанъ е производно отъ воля добра и вяляноство, а со тья онъ що ке се влада, ако се неучени, ке му речать дошоль отъ безтрага да ни разваля работите наши. Незнае съ насъ да се влада. Они ако свински се владаят, го нудатъ и онъ свиня да буде, и мегю волцы како волкъ да урлика. Стейћ.

Сирома човекъ не е никако!

Човекъ може да е човекъ само онъ ако иска.

Човекъ има 12 прѣтели и съ ни може найблагородно на овой светъ да поживее.

Кои се тья прѣтели?

1. Богъ, кой е всемогущій всесилный всещедрый, безсмертный творецъ и создатель, онъ е вѣренъ и искренъ и найлюбимъ прѣтель и скорый помощникъ.

2. Чисто срдце чиста мысла и мирна душа.

3. Молчаніе на языко и моленіе съ языко.

4. Работа и трудъ.

5. Чистота на тѣлото, на очите, на ушыте.

6. Мужество и великодушіе.

7. Трпѣніе и кротость.

8. Доволенъ и на наймалкуто.

9. Благодаренъ на всецо.

10. Любезенъ према всичките.

11. Обнадежденъ отъ Бога.

12. Вѣрен на закона Божіего.

(страна 3)

Я самъ човекъ, но немамъ никакво човечество, а имамъ и малко човечество.

Човекъ ме лаже, човека не лажамъ.

Човекъ много зло ми сторилъ, човеку зло не самъ сторилъ.

Човекъ ме гонилъ низащо, човекъ ме е безчестилъ, човекъ ме е псулъ, човекъ ме е предаль на Турцы, и турцыте ме судиле и ме изгониле, човекъ ме е изель како куче коска кога яде. Човекъ не ме е оставилъ да рабстамъ еднашъ у велесъ седмъ години, а у Скопъ три години, човекъ разори Витлеемските 14 хиляды деца, и въ Скопъ всички дѣца; човекъ е расипачъ съ копачъ, но той кой е расипачъ, самъ себе се расипуе, Богъ е праведный судия и о[т]мщеніе!

Ималъ самъ у велесъ сто и педесетъ прѣтели, всекои отъ них по 18 хиляды злобы ми даде, а Цинцарите душата искаха да ми сокрушатъ.

Ми рекоха не знаешъ да се владашь. Кои ми рекоха?

Тья кои незнаятъ що е Наука, що е Исторія...

Учень човекъ ми е реколъ хвала ти на многото твое трпѣние! Защо я да самъ Боже сохрани! ни единъ минутъ бы ги нетрпиль.

Тыя 18 хиляды злости ми сотвориша отъ нихното незнаніе, и вси отъ мене се отрицаха, Защо?

Защо се човецы просты, човецы безъ училище, човецы кои искать да ги хвалишъ, да имъ кажемъ какъ лета нихното Магаре, и се огледуе нихный волю на огледало.

Въ Скопѣ имахъ до 2000 пріятели, и вси съ единъ гласъ ме благословуеха и хвалеха, сега немамъ ни единъ.

Човецы скопски сто хиляды пути повече ме безчестиха, него Велешаните. Скопски човецы несвидни, провлечены, изелицы, многоядцы, погутавены, предъ нози си гледать, а единъ на друг преко много зло си чинать. И мене безъ брой зло ми сториха, я имъ прощевамъ, зашто не знаятъ що правать.

Защо седишъ при нихъ кога се лоши?

Седамъ за прегледъ, да видать како имъ затривамъ лошото и какъ любимъ доброто.

Велешки човецы все безъ да престанать зло ми чинать, но Богочоловѣкъ добро ми чини, та отъ нихното зло се небоимъ, и Богу самъ се предавъ.

Скопски човецы безъ да се починать зло ми правать,

(страна 4)

но Богочоловѣкъ хилядо добра ми е далъ, човецы ме безчестатъ, но Богъ ме почитуе.

Скопски човецы искаха ни пошуката да ми се нечуе, но Богъ всегда ме е разчуль, та Скопски човецы са изгубены и паметъ немаять, толко зло що ми сториха.

Волкъ ако грабналъ овца да дави, да му свикаять ке я остави, а скопски човецы мене искаха да ме искинатъ, имъ привикаха отъ много страни, они како луди и пияни все що можеха ми сториха.

Защо?

Защо Добрите скопски човецы ги учехъ да будать още подобри, и още има добри скопски човецы.

Човекъ! Човекъ добръ много е добръ, а човекъ злопомнителенъ и отъ вси духове е позоль.

Човекъ ме е обралъ, човекъ ми земалъ еднашъ 2000 гроша, еднашъ 1000, другогашъ 500 гроша, еднашъ 80, другогашъ 75, а еденъ 150, другъ 130, другъ 40 гроша.

Скопски човецы кога ме гонеха потрошихъ 16 хиляды гроша, пріятелите ме излагаха, нищо не ми спомогнаха.

На пріятели самъ раздалъ 50 псалтиры и 50 наусницы (со часословцы), на калугеры самъ раздалъ 30 псалтирцы и 30 часловцы, Историі и разны книги самъ раздалъ 2500 безъ пара без пулъ. На пріятели самъ далъ даръ 58 крстови

отъ инорокъ, 26 рала хубави брояници на них по 6 зрна келибаръ и крстовите отъ келибаръ. На г. Никифора Ужичкѣй владика даръ самъ му далъ едно Енголпѣ велико отъ инорогъ. На Г. Александра Екзарха даръ самъ му далъ 16 рукописни книги и 5 нови и 3 харти землеописны и хиляды разны писма. Никой мене нема ни две пари да ми даде! Па колко давамъ даръ, толко више Богъ отъ не видимо ми дава, и още ке ми даде, и още подобро ке будамъ.

Сега на Србското учено Дружество самъ почналъ да му давамъ, но не знамъ да ли оно ке препознае, и да ли ке ме благодари.

Човекъ човеку прѣятель не може да му буде, па може и да му буде, а мене не, защо милионъ пути самъ пробалъ, та! вече не вѣруямъ.

Господъ е мой прѣятель, мой покровъ, помощникъ и избавитель, сега много добро ке ми даде и това, скоро, скоро, аминъ Боже и Господи смилный!

Овая пѣсна я пое Джорданъ Х. Константиновъ
13 апрель 1856 Чиновъ Трайковъ
Скопѣ

Напомена: На лева маргина, на 4. страна забележено: Сирома Джорданъ Х. Кочовъ! Давай да ти дадатъ едно парче хлебъ да глодашь.

4. Д. С. Сл. 1857
№ 29

Плачамъ и рыдамъ
за Тридесять и четыре лѣта

„Помяну дни древныя
и поучаюся“

1. Многу жално ми е, защо не ся познахъ самъ себе.
2. Живимъ, но кога никакво добро да сотворамъ неможамъ, защо ми е таковия животъ?
3. Защо ми пройде только време кое не могохъ да го познаямъ? — Знакъ е да ющъ не самъ се позналъ.
4. Защо не можемъ разумѣтъ колько отъ смерти тежини имамъ? — а отъ живота колько неспоразумѣнни? — Знакъ е на тѣла глупости.
5. Каква е прѣятелищина между смерти и животъ?
6. Ето тридесетъ и петъ години сторихъ, ни единъ правъ путь не направихъ, щомъ ходитъ буду по него.
7. Защо неразуми отъ ума да раздвоимъ неможамъ? — Това е знакъ ющъ не ми ся здрели вси мои чувства.
8. велика ми е срамота, кога грешамъ неуредно како праведень лажъ. — Това е знакъ да скоро имамъ се познать себе. —

9. Ако умрамъ, зашто по смрти тумарамъ? — Но ако живъ будамъ зашто нерасудно умирамъ?

10. Младъ самъ! ако остареамъ, зашто не украшавамъ староста? — аколи е честна староста, зашто лудуямъ?

11. Безчестенъ самъ! това е отъ незаклученъ языкъ. Ако го заклучамъ? Па честенъ ке будамъ.

12. Зашто човецы низащо ме иматъ? Зашто юощъ въ нищо познатъ нисамъ.

13. Зашто неѣатъ ме познатъ човецы? — Зашто не си ги позналъ, за това.

14. Не ученъ самъ! Затова плачамъ. Хвала за това! Ако страхъ Божіи имамъ, и срамъ отъ народа, научиѣу се. —

15. Днеска самъ изгубенъ! Не треба се бояти. Зашто древото планинско ако бы права греда было, не бы го делкале.

(страна 2)

16. Много самъ уплашенъ отъ ового вѣка? Не е човечно да се плашимъ! Зашто само кой е зликовецъ се плаши.

17. Незнамъ што и какъ да правамъ? — Трудотъ и умны човецы, ке те научатъ.

18. Ахъ мене! Што ахъ мене? Благодареніе Богу все отъ какъ самъ се родилъ трудимъ се, ленивцы и дангубцы нека ахкаятъ, кои са мршища скапани.

19. На ового света зашто самъ? — за добро да правимъ и човекъ да будамъ, и кога ке умрамъ да ми речатъ: Богъ да му душа прости!

20. Зашто газимъ земљата? ако газимъ земля самъ. И што му драго да самъ, земля самъ; и все светски достоинства да самъ, па земля самъ.

21. Црнъ и Теменъ самъ? ако сам отъ злы привычки, ни самъ Зенонъ философъ не може ме обелитъ.

22. Ахъ вѣкъ ты ке ме умрртивишь! но ты животь зашто въ смртъ ме носиш?!

23. Човечество мое неучено! Зашто човецы раздражавашъ? Зашто не се спитомуешъ отъ умны людие?

24. Човечество мое! лице и подобіе Божіе имамъ, но мысла и расудокъ и срдце сверски имамъ: неѣу таковъ да самъ! —

25. Па въ умѣ ми дойде да речамъ: довѣка ли живъ ке будамъ? Никой довѣка жив не быва, само едно добротворенъ е безконечно живо. —

26. Зашто вѣ другеого гледамъ вѣ очи да има сламка, а моята греда я не гледамъ? Зашто самъ слепъ. —

27. Зашто осуждавамъ брата моего? Зашто ми е нощъ повеликъ отъ него, а хрнки како люлы. —

28. Зашто скаредно говоримъ? Зашто сам муха фараона. —

29. Зато самъ многоречивъ и необузданъ въ языка
— Зато самъ, конъ безъ оглавъ и полна воденица! —

30. Зато другему завидимъ? Зато себе да се видамъ
неможемъ.

31. Туди се много! — Тудићу се.

32. Учи се право! Учићу се.

33. Молчаніе рѣзаніе трњъ, трњъ мужа словесна.

34. Сѣи брашно въ пепель, пепель ясти хлебъ. Муж наковално, наковално біемо вѣрно, вѣренъ другъ наковално есмъ.

9 Ноемврѣ 1856
Скопѣ

J. X. Константиновъ

H. Polenaković

DEUX RECUEILS D'APHORISMES DE J. H. DŽINOT

(Résumé)

L'instituteur macédonien Jordan Hadži Konstantinov Džinot, dont le mérite dans le domaine de l'instruction publique vers le milieu du XIXe siècle n'est pas le moindre, est connu surtout par ses manuels scolaires, pas ses notes de voyage (où il a décrit plusieurs endroits de la Macédoine), par ses vers et ses scènes dramatiques d'un contenu patriotique et moralisateur et aussi par d'autres écrits.

L'auteur de cette contribution publie deux recueils d'aphorismes, que Džinot avait au mois de novembre envoyés de Skopje à la Société serbe des sciences de Belgrade (precursur de l'Académie serbe des sciences), en vue d'y être publiés. Pourtant, les aphorismes n'ont pas été publiés, étant donné que l'organe de la Société ne publiait que des travaux scientifiques. Avec la publication de ces aphorismes Džinot apparaît aussi comme penseur.